

BINIBurgerinitiatief voor Participatie & Goed Bestuur

binisuriname@gmail.com <https://binisuriname.sr>

ABOP

WIE SCOORT, WIE FAALT?

Vergelijking Verkiezingsprogramma's 2025

Thema:

Goed Bestuur

m.m.v.

Inhoud

1	Werkwijze	3
2	Algemene opmerkingen over de programma's	4
3	Vergelijking per thema	6
3.1	<i>Goed Bestuur</i>	6
	Samenvatting Goed Bestuur per Partij	7
	Vragenlijst Goed Bestuur	11

1 Werkwijze

Voor de verkiezingen van 25 mei 2025 hebben we gekeken naar de programma's van negen van de veertien deelnemende partijen: A20 (en partners), ABOP, DA91, NDP, NPS, OPTSU, PL en VHP.

Vijf partijen hebben we niet meegenomen: ARENA, DUS, VLS, DNL en PVC. Bij DUS zagen we direct dat hun programma voor een groot deel gekopieerd is van dat van De Nieuwe Leeuw (of andersom, maar de kans op plagiaat door DUS is groter). Van de andere vier verwachten we niet dat serieuze aantallen stemmen zullen halen. Ze meenemen zou het rapport langer maken zonder dat het veel zou toevoegen.

Bij Pertjajah Luhur twijfelden we nog of we ze zouden meenemen, want hun programma is bijna helemaal een kopie van dat van vijf jaar geleden - het was zo erg dat het programma dat wij in eerste instantie ophaalden bij het kantoor van PL (alleen in hard copy te verkrijgen), op de koft nog had staan: 2020-2025. Uiteindelijk besloten we PL toch maar mee te nemen.

We hebben gewerkt met de programma's die via het CHS, via partijwebsites of direct aan ons zijn toegestuurd, of door ons zijn opgehaald. Waar mogelijk hebben we nagegaan of het om de officiële versies ging. Omdat sommige partijen lang op zich lieten wachten, hebben we gewerkt met de versies die we uiterlijk op 5 mei 2025 in handen hadden.

We bekeken programma's op twee manieren: thematisch en een algemene beschouwing.

Vergelijking per thema

In de vergelijkingen per thema worden de partijen naast elkaar gelegd. Voor elk thema hebben we vragen en stellingen geformuleerd en gekeken of partijen daar iets over zeggen. Vervolgens hebben we beoordeeld of wat ze zeggen inhoudelijk klopt en onderbouwd is en of de voornemens volgens ons bijdragen aan beleving van mensenrechten en het tegengaan van ongelijkheid. (Alle andere thema's, zoals goed bestuur, zijn daar voorwaarden voor.)

De antwoorden zijn gevisualiseerd in kleuren:

- groen voor aanwezig en redelijk uitgewerkt/concreet en correct
- geel/oranje voor wel genoemd maar onvolledig concreet
- rood voor afwezig, of wel aanwezig maar totaal de plank misgeslagen.

Onder de 'scoretabel' staan korte samenvattingen over de standpunten per partij over dat thema. De volledige vragenlijst voor dat thema per partij is daaronder te vinden zodat u de detail antwoorden kunt lezen.

De Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) werkte mee aan de vergelijking van de thema's Goed bestuur en Rechtsstaat, Mensenrechten en Democratie.

We vragen begrip voor het feit dat niet alle analyses even diep zijn uitgewerkt – door tijdsdruk konden we niet alles even grondig doen.

Dit is het deelrapport 'Algemene Beschouwing per partij', van het rapport: wie slaagt, wie faalt?

Het totale rapport is te vinden op de website: <https://binisuriname.sr>

2 Algemene opmerkingen over de programma's

Wat wij graag willen zien in verkiezingsprogramma's is dat er ten minste een realistisch beleid is en een visie die duidelijk geformuleerd moet zijn, en met mensenrechten, inspraak, goed bestuur en duurzaamheid door alles heen, in plaats van slechts populistische kreten of mooie beloften.

Wat opvalt is dat weinig partijen bekend lijken te zijn met de basisprincipes van programmatisch plannen en ontwerpen: de logische samenhang tussen een visie, missie, doelen, uitgewerkt in strategieën en acties, ontbreekt veelal. Dit gebrek aan planningsinzicht wordt al decennialang gedemonstreerd in de wijze van beleidvoeren.

Geen van de partijen heeft een duidelijk en concreet plan voor de inkomsten uit het GranMorgu (block58) project. Geen van de partijen lijkt de URGENTIE te beseffen van acties die ondernomen moeten worden om Suriname ready te maken voor de periode na 2028,, zoals instituten versterken (Rekenkamer, Belastingdienst en dergelijke), wetgeving, handhaving, planning en goed bestuur. Dit is terug te zien in de vergelijkingstabel van het thema 'Offshore Olie en Gas'

Geen van de programma's belicht (gedeeltelijke) privatisering van verlieslatende overheidsbedrijven. De toekomstige overheid zou zich moeten focussen op regelgeving, handhaving, voedselzekerheid, onderwijs (door NPS benoemd als "kenniseconomie") en binnenhalen van deskundigen op prioriteitsgebieden zoals voor olie en gas, en belastingen).

Programma's moeten weldoordacht en samenhangend zijn. Ze moeten in begrijpelijke taal zijn, onderbouwd, gebaseerd op bestaand onderzoek en niet op ongefundeerde meningen. Ze moeten vooral geen opsomming zijn van wensen. Dit bleek voor velen een brug te ver- de wensenlijsten wonnen het ook nu weer van onderbouwde keuzes.

We willen ook zien dat een partij een beetje moeite heeft gedaan om een fatsoenlijk programma te produceren. Dan telt de uitstraling ook mee. Is er aandacht besteed aan de layout? Simpel is prima. Liever een eenvoudig Word-document met inhoudsopgave, dan een document bonter dan een kerstboom met 30 lettertypes, en vertekende foto's. Partijen die foto's van bladzijdes publiceren, of een zodanige 'beveiliging' van hun producten dat het niet te doorzoeken is: dat wekt wantrouwen en irritatie. Publiceer een doorzoekbare pdf.

Heeft iemand moeite gedaan om het even na te kijken op taal- en spelling? Ook wij zijn niet 100%, waarschijnlijk niet eens 90% foutloos qua taal, spelling en ontwerp, maar de onzinnige woorden, breisels, onzin en wartaal die we zijn tegengekomen bij enkele van de programma's geven aan dat men de kiezer niet serieus neemt, of dat men zelf niet begrijpt waar het over gaat.

Is het programma een gedrocht van meer dan honderd pagina's waarin alle stokpaardjes van alle partijprominenten bereden worden? Een verkiezingsprogramma is niet het Meerjaren Ontwikkelings Plan. Het is de kunst om een middenweg te vinden tussen 'opsomming van wensen/voornemens' en 'redelijk onderbouwde voornemens', die gebaseerd zijn op een duidelijke ideologie van de partij.

Ons advies voor de volgende keer: als er geen mensen in de partij zijn die een beetje overweg kunnen met taal en met layout, betaal daar professionals voor. Het kost niet meer dan een fiets of drie, een halve billboard of honderd truitjes.

En voor de plagiaatplegers, de seriële herhalers en laatste moment schrijvers: misschien moet u gewoon wat anders gaan doen met uw tijd en geld.

3 Vergelijking per thema

3.1 Goed Bestuur

								
1. Wet Openbaarheid van Bestuur, andere transparantie maatr.								
2. Structurele inspraak & burgerparticipatie (Nat en Lok niveau)								
3. Geïstitutionaliseerde dialoog/samenw. met Civil Society								
4. Geïnst.multistakeholder dialoog (werkgevers, civil soc.academia)								
5. Versterking rol SER, uitbreiding met Civil Society)								
6. Mechanismen voor regulier rekenschap geven								
7. Verhouding tot de pers								
8. Overheidscommunicatie verbeteren								
9. Financiële sloten publiceren en behandelen in DNA								
10. Mechanismen voor "checks and balances"								
11. Verklaringen van vermogen politieke ambtsdragers								
12. Corruptiepreventie/nationaal corruptiepreventie-plan								
13. Personeelsbeleid/ Nepotisme, vriendjespolitiek aanpak								
14. Transparant, corruptievrij en rechtvaardig Gronduitgiftebeleid								
15. Wet klokkenluidersbescherming								
16. Wet aansprakelijkheid bestuurders								
17. Versterk. CLAD, Rekenk. interne controle afdelingen etc								
18. Versterking Planbureau/apparaat; ABS, Nat.Mil./energie Auth.								

Samenvatting Goed Bestuur per Partij

A20

Het partijprogramma geeft veel aandacht aan openbaarheid van bestuur, transparantie, en structuren en mechanismen voor inspraak en burgerparticipatie op lokaal en nationaal niveau. Verder wordt ook gesproken over het versterken van “burgerparticipatie en democratische waarden”, consultatie van belanghebbenden bij grote besluiten, of “burgerpanels”, maar er zijn geen voorstellen voor vaste overlegorganen, wetgeving of formele participatiemechanismen.

Op lokaal niveau pleit men voor gekozen districtscommissarissen en decentralisatie, maar het blijft onduidelijk of burgers daar dan ook directe invloed op beleid krijgen.

De partij verplichte vermogensopgaven, real-time publicatie van uitgaven, een transparantieportaal en jaarlijkse integriteitsonderzoeken, zonder dat er duidelijkheid bestaat over wie toezicht houdt en hoe burgers deze rekenschap kunnen afdwingen.

In het kader van de persvrijheid wil men bescherming van journalisten wettelijk vastleggen. Real-time publicatie van overheidsuitgaven en begrotingen via een transparantieportaal en openbare behandeling van staatsmiddelen zijn voorgesteld. Of deze verplicht in DNA zullen worden besproken en hoe burgers toegang krijgen tot begrijpelijke versies in open formats wordt is onduidelijk.

De partij wil een onafhankelijke begroting en transparante benoemingen voor de rechterlijke macht, verplichte vermogensopgaven voor ministers, parlementariërs en topambtenaren vóór en tijdens het ambt en jaarlijkse controle. Verder is ook een uitgebreid anti-corruptieplan met taskforce, klokkenluidersbescherming, blockchain, AI-detectie en zware straffen voorgesteld, maar het ontbreekt aan een wettelijk verankerd nationaal corruptiepreventieplan met tijdslijnen en verantwoordingsstructuren. Er is aandacht voor transparanter gronduitgiftebeleid en terugvordering bij misbruik.s. Volgens het partijprogramma moet er versterking van Rekenkamer, CLAD en het Openbaar Ministerie komen en oprichting van een Anticorruptie Taskforce. Planmatige beleidsvorming komt niet aan de orde en het Planbureau, het Algemeen Bureau voor de Statistiek en de planunits binnen ministeries blijven onvermeld.

ABOP

De wet Openbaarheid van Bestuur wordt nergens genoemd, hoewel ABOP wil zorgen voor “openheid in besluitvorming door publieke toegang tot informatie te bevorderen...” Burgerparticipatie wordt alleen genoemd in het kader van veiligheidsbeleid en ruimtelijke plannen. Er is wel sprake van meer autonomie voor lokale besturen, maar ook hier ontbreekt het aan een concrete uitwerking van hoe dat te doen. De partij noemt dialoog hun kracht, maar dialoog is verder nergens te vinden in het programma behalve als ‘interculturele dialoog’.

Persvrijheid wordt benoemd, maar er wordt geen toelichting gegeven over hoe de toegang van de pers tot informatie kan worden verbeterd. Er wordt specifieke aandacht gevraagd voor kwetsbare groepen die meer risico lopen op rechtsongelijkheid, zoals minderheden, mensen met een beperking en economisch kwetsbare burgers, door hen te ondersteunen in juridische processen.

BEP

De Partij vindt dat actieve participatie van alle Surinaamse burgers in het politieke en bestuurlijke besluitvormingsproces in ons land van belang is, maar geeft geen verdere acties e/o concretisering hiervoor. Wel is er ruime aandacht voor decentralisatie. Er is aandacht voor institutionele versterking waaronder CLAD, de Rekenkamer, interne controle afdelingen, en commissies voor aanbestedingen. Ook van het Planbureau want naast planning en afstemming van beleidsgebieden, moet dit orgaan ook een monitoring rol krijgen en een rol in de aanwending van inkomsten uit de olie- en gassector.

DA91

Volgens het partijprogramma zal de Wet Openbaarheid van Bestuur waar nodig worden aangescherpt en in uitvoering gaan, maar de wet is echter nog niet aangenomen. De partij zet zwaar in op anti-corruptie en transparantie. Participatie van burgers bij beleidsvorming wordt genoemd, maar dit is niet systematisch uitgewerkt in structuren, behalve via regionale organen en directe toegang tot DNA, waarbij burgers hun ideeën zouden kunnen presenteren aan het college. Op lokaal niveau is aangegeven dat lokale adviesraden naast dorpsbesturen worden georganiseerd. De vraag is of dit door de nationale overheid kan worden opgelegd.

Behalve bij het Nationaal Integriteitsplan, waar er de rol voor maatschappelijke organisaties is om bewustwording over goed bestuur te verspreiden, is er geen pad voor werkelijke dialoog met het maatschappelijk middenveld(bij geen van de partijen).

Platforms zijn belangrijk voor participatie in de nationale uitvoering van de Groene Strategie en in de dialoog over duurzaamheid in onze ontwikkeling. Ook hier is het programma beperkt tot 1 sector en vaag over de reikwijdte en gewicht van de dialoog.

Versterking en introductie van openbare rapportagesystemen worden genoemd, waarin bestuurders jaarlijks verantwoording afleggen aan de bevolking. De introductie van de Wet Belasting Onverklaarde Weelde is belangrijk om verzwegen inkomsten en opgebouwd vermogen zichtbaar te maken. Er wordt aandacht gevraagd voor de bescherming van klokkenluiders met deugdelijke wetgeving, incl een garantie voor handhaving. Versterking CLAD is noodzakelijk; en ook moeten instituten zodanig worden uitgerust t.b.v. transparantie in alle processen. Wat opvalt is dat de Rekenkamer, het Algemeen Bureau voor de Statistiek en het Planbureau niet in het programma worden genoemd. Het voorstel om het vak 'Integriteit en goed bestuur' in te voeren in het onderwijscurriculum is een beetje een tunnelvisie - het vak burgerschapseducatie is breder en zou zinvoller zijn in dit kader.

NDP

Volgens de partij is transparantie een strategisch beleidsdoel, met digitale platforms, ombudsman, wettelijke instrumenten (WOB) en versterking van toezicht (CLAD). Er zijn daar ook stevige en duidelijke actiepunten aangegeven, zoals de relevante wetgeving aanpassen of aannemen, openbare overheidsuitgaven en financiële rapportages toegankelijk maken voor burgers en bedrijven, het monitoren van staatsuitgaven en het instellen van een onafhankelijke financiële waakhond die toezicht houdt op bestedingen en contracten. Wat verder ook genoemd wordt is de instelling van inspraakplatforms om burgerparticipatie te vergroten, hoewel het niet duidelijk is hoe deze zullen functioneren.

De samenwerking van overheid, de particuliere sector en het maatschappelijk middenveld wordt genoemd, maar geïnstitutionaliseerde dialoog wordt nergens genoemd. Bestuurders zullen verantwoording afleggen over de voortgang van beleidsmaatregelen via regulier rapporteren. Hoe dit systematisch zal gebeuren, of dat het gebed zal zijn in geïnstitutionaliseerde mechanismen is niet genoemd. Door het programma heen is er wel aandacht voor communicatie met burgers, ook in de zin van 'rapporteren' over verrichtingen, maar er wordt geen expliciete actie of voornemen benoemd om die communicatie het niveau van propaganda te laten overstijgen.

Openbare overheidsuitgaven en financiële rapportages moeten toegankelijk gemaakt worden voor burgers en bedrijven; het hoe en wat is niet genoemd en ook niet of ze behandeld worden in DNA. Concrete maatregelen, zoals het invoeren van strengere wetgeving tegen speculatie en corruptie bij gronduitgifte; het digitaliseren van een nationaal register voor grondbeheer, herverdeling van ongebruikte of verkeerd toegewezen gronden zijn genoemd maar ook niet verder uitgewerkt. Het instellen van een nieuwe instantie voor begrotingscontrole en overheids-uitgaven is vermeld; het is onduidelijk wat de verhouding is tot CLAD en de Rekenkamer. Ook de institutionele versterking van het Planbureau is genoemd met een duidelijke insteek voor wat het bureau moet opleveren (o.a. beleidsadviezen verbeteren, trends en ontwikkelingen monitoren, strategische analyses), maar het Algemeen Bureau voor de Statistiek is niet genoemd.

NPS

De partij noemt een ethische gedragscodes voor politici en hoge overheidsfunctionarissen – de vraag is of daar concrete disciplinaire en strafrechtelijke bepalingen aan gekoppeld zijn. Bestuurlijke decentralisatie wordt genoemd, evenals het recht op volledige en effectieve participatie in acties die, direct of indirect, Inheemsen en Marrons raken, echter ook hier weer zonder duidelijke verankering in wetten of uitgewerkt in acties. De partij wil het vrije, ongedwongen (grondwettelijk) recht van meningsuiting garanderen en objectieve berichtgeving waarborgen en stimuleren, maar de voorgestelde maatregelen zijn verwarrend en/of niet ter zake doende. Er worden voorwaarden gesteld en incentives gegeven aan media "om professionaliteit te vergroten". Het is niet duidelijk wat bedoeld wordt: toegang tot staatsorganen, politici, enz., of voor het mogen publiceren, voor vergunningen enz. Het is overigens niet de taak van de regering om te zorgen voor professionaliteit van de vrije pers, zij moet wel de voorwaarden daartoe creëren. Er wordt ook gesproken over een school mediaraad waarvan de bedoeling onduidelijk is of het gaat om media of om ICT. Genoemd wordt ook een breed gedragen anti-corruptie strategie, maar die is niet uitgewerkt. Het programma geeft aan dat het benoemingsbeleid wordt aangepast volgens de principes van behoorlijk bestuur en dat vacatures en openbare aanbestedingen op transparante wijze worden opengesteld voor iedereen. Er zal een 'grondautoriteit' worden ingesteld die belast is met de monitoring van de aanvraag en afhandeling, om transparantie te garanderen. Genoemd wordt ook de versterking van overheidsinstituten zoals de Rekenkamer, CLAD, interne controle afdelingen van alle departementen van bestuur, maar het Planbureau en andere cruciale instituten die daarbij een rol spelen worden niet specifiek genoemd en er zijn geen specifieke maatregelen genoemd om bij te dragen aan een planmatige aanpak van beleid.

OPTSU

Het partijprogramma heeft een hoofdstuk 'Transparant en Rechtvaardig Bestuur', maar die bevat geen transparantie-maatregelen. In het hoofdstuk 'Strafbaarstelling Corruptie en Landverraad' wordt wel een Wet Transparantie van Bestuur genoemd, maar niet de Wet Openbaarheid van Bestuur. Het partijprogramma noemt wel burgerparticipatie en inspraakorganen, maar deze worden voornamelijk verbonden aan subsidieprikkels: personen

die participeren in inspraakorganen zoals studentenraden, buurtcommissies, en dergelijke komen namelijk in aanmerking voor subsidie. Dit opent de deur voor mensen die eerder voor de centen willen 'participeren', en niet voor werkelijke inspraak.

Versterking van de Rekenkamer en CLAD wordt genoemd, echter geen systematische mechanismen voor periodieke rapportage, parlementaire controle en publiek toegankelijke verantwoording over beleid en uitgaven en geen vermelding van institutionele versterking binnen de ministeries zelf, zoals interne controle, aanbestedingscommissies e.d.

Het belang van overheidscommunicatie wordt summier erkend, met een vage oproep tot digitalisering en betere dienstverlening. De oprichting van een Nationaal Ombudsbureau en het onderzoeksrecht van DNA worden genoemd zonder verdere uitwerking.

De partij vindt corruptiebestrijding een prioriteit en stelt maatregelen voor zoals transparantie, strengere controle en meer betrokkenheid van burgers, maar blijft vaag over concrete uitvoeringsinstrumenten. De partij erkent misstanden rond gronduitgifte en stelt voor om domeingrond levenslang en overdraagbaar via de notaris te verstrekken, gekoppeld aan bestemmingsplannen.

PL

Goedkeuring van de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) wordt in het partijprogramma genoemd, en ook verdere acties voor nog meer openheid, transparantie als kernwaarde van goed bestuur en gekoppeld aan efficiënte dienstverlening, integriteit enz.

Verantwoording wordt genoemd als beginsel van goed bestuur, maar er worden geen concrete mechanismen of regelmaat van verantwoording uitgewerkt. Er is aandacht voor financieel toezicht en versterking van CLAD en Rekenkamer; publicatie van begrotingen of behandeling in DNA worden echter niet expliciet genoemd. Het belang van *checks and balances* wordt genoemd, met verwijzing naar versterking van parlementaire controle en rol van CLAD en Rekenkamer, maar concrete institutionele mechanismen worden niet uitgewerkt. Ook de afkondiging van staatsbesluiten en de instelling van de anticorruptiecommissie t.b.v. de Anticorruptiewet worden genoemd. De partij schijnt niet te weten dat de anticorruptie-commissie al is geïnstalleerd. Dat is overigens niet vreemd, daar veel in het programma gekopieerd is uit het verkiezingsprogramma van 2020.

Profielschetsen voor hoge ambtsdragers en herziening van de Personeelswet worden ook genoemd, maar het aanpakken van vriendjespolitiek of nepotisme wordt niet expliciet aangehaald.

VHP

Het partijprogramma maakt geen melding van de Wet Openbaarheid van Bestuur. Participatie is alleen in de inleiding genoemd. De termen 'dialog', 'consultatie' en 'overleg' komen niet voor in het programma. Ook rekenschap geven wordt slechts eenmaal genoemd, en wel als een kernwaarde in een vreemde zin: 'Rekenschap geven en empathie tonen'. Misschien dat men bedoelde 'empathie voelen'. Onder het hoofdstuk 'Sociale mobiliteit' wordt verwezen naar grondenrechten. Er wordt geen melding gemaakt van versterking van instituten zoals CLAD en de Rekenkamer, interne controle afdelingen, commissies voor aanbestedingen en dergelijke, die de corruptie kunnen helpen bestrijden. Instituten als het Planbureau, het Algemeen Bureau voor de Statistiek, de planunits van de Ministeries blijven onvermeld, terwijl de overheidscommunicatie en de verhouding met de pers ook geen plek hebben in het partijprogramma.

Vragenlijst Goed Bestuur			
	A20	ABOP	BEP
1. Wet Openbaarheid van bestuur, andere transparantie maatregelen	Wordt genoemd	ABOP noemt 'transparantie' 28 keren als beleidswaarde, maar het blijft bij noemen. De wet Openbaarheid van Bestuur wordt nergens genoemd, hoewel ABOP wil zorgen voor “openheid in besluitvorming door publieke toegang tot informatie te bevorderen...” En door regelmatig rapporten over het gevoerde beleid en de behaalde resultaten .Zonder wettelijke en institutionele instrumenten te noemen is dit niet erg geloofwaardig.	Niet genoemd
2. Structurele inspraak en burgerparticipatie op lokaal en nationaal niveau	Er wordt gesproken over het versterken van “burgerparticipatie en democratische waarden”, consultatie van belanghebbenden bij grote besluiten, of “burgerpanels”, maar nergens wordt duidelijk hoe en wanneer burgers formeel (en wettelijk vastgelegd) inspraak krijgen in beleid, wetgeving of controle. Op lokaal niveau is er wel aandacht voor gekozen districtscommissarissen en decentralisatie, maar het blijft onduidelijk of burgers daar dan ook directe invloed op beleid krijgen,	Burgerparticipatie wordt alleen genoemd in het kader van veiligheidsbeleid en ruimtelijke plannen. Er is wel sprake van meer autonomie voor lokale besturen, maar ook hier ontbreekt het aan concrete benoeming van hoe dat te doen.	Benoemd dat actieve participatie van alle Surinaamse burgers in het politieke en bestuurlijke besluitvormingsproces in ons land van belang is- maar geen verdere acties/concretisering; Wel ruime aandacht voor decentralisatie.

3. Geïstitutionaliseerde dialoog en samenwerking met Civil Society	A20 benoemt samenwerking met civil society, maar blijft vaag over structurele verankering. Er zijn geen voorstellen voor vaste overlegorganen, wetgeving of formele participatiemechanismen.	ABOP noemt dialoog hun kracht, maar dialoog is verder nergens te vinden in het programma behalve 'interculturele dialoog'.	Niet genoemd
4. Geïstitutionaliseerde multistakeholder dialoog (werkgevers, werknemers, civil society, academia)	Het programma spreekt wel over samenwerking en participatie, maar nergens wordt een geïstitutioniseerd model voorgesteld waarin sociale partners en academici structureel meebeslissen.	Geen dialoog, behalve interculturele.	Niet genoemd
5. Versterking rol SER, uitbreiding met Civil Society)	De Sociaal-Economische Raad (SER) wordt nergens genoemd. Ook uitbreiding met civil society of een hervormingsvoorstel ontbreekt volledig. Dit is opvallend, aangezien A20 sterk inzet op participatie en goed bestuur.	Geen rol voor de SER	Niet genoemd
6. Mechanismen voor regulier rekenschap geven	A20 noemt duidelijke mechanismen zoals verplichte vermogensopgaven, real-time publicatie van uitgaven, een transparantieportaal en jaarlijkse integriteitsonderzoeken. Maar er is weinig duidelijkheid over wie toezicht houdt en hoe burgers deze rekenschap kunnen afdwingen.	Wordt genoemd zonder verder details	Niet genoemd
7. Verhouding tot de pers	A20 erkent de rol van persvrijheid in corruptiebestrijding en wil bescherming van journalisten wettelijk vastleggen. Ook worden subsidies voor onderzoeksjournalistiek voorgesteld. Maar er is geen aandacht voor	Persvrijheid wordt benoemd, maar er wordt geen toelichting gegeven over hoe toegang van de pers tot informatie te verbeteren	Nee

	mediawetgeving of institutionele garanties.		
8. Overheidscommunicatie verbeteren	A20 benadrukt transparantie en digitale toegankelijkheid, maar noemt nergens expliciet de rol of versterking van overheidscommunicatie als beleidsinstrument. Er is geen visie op hoe burgers proactief, tijdig en helder worden geïnformeerd.	Niet genoemd	Niet genoemd
9. Financiële sloten publiceren en behandelen in DNA	A20 stelt real-time publicatie van overheidsuitgaven en begrotingen via een transparantieportaal voor, en wil openbare behandeling van staatsmiddelen. Maar: het blijft onduidelijk of deze verplicht in DNA worden besproken en hoe burgers toegang krijgen tot begrijpelijke versies in open formats.	Niet genoemd	Niet genoemd
10. Mechanismen voor “checks and balances”	A20 erkent het belang van de Trias Politica, wil onafhankelijke begroting voor de rechterlijke macht en transparante benoemingen. Ook wordt een ombudsinstituut voorgesteld. Maar parlementaire controlemechanismen blijven onderbelicht.	Niet benoemd	Nee
11. Verklaringen van vermogen politieke ambtsdragers	A20 steunt verplichte vermogensopgaven voor ministers, parlementariërs en topambtenaren, vóór en tijdens het ambt en willen jaarlijkse controle.	Niet genoemd	Nee
12. Corruptiepreventie/nationaal corruptiepreventie-plan	A20 presenteert een uitgebreid corruptieplan: taskforce, klokkenluidersbescherming, blockchain,	Her en der enkele globale mededelingen/ standpunten verspreid door het programma, zoals: “door corruptie te bestrijden en transparantie	Nee

	AI-detectie en zware straffen. Maar het ontbreekt aan een wettelijk verankerd <i>nationaal corruptiepreventieplan</i> met tijdslijnen en verantwoordingsstructuren. Ook is de inzet van blockchain niet oncontroversieel(?)	te verhogen, zorgen we ervoor dat investeringen ten goede komen aan de bevolking ' zonder concrete maatregelen. Wel genoemd:regelmatische audits en sancties voor ambtenaren die zich schuldig maken aan misbruik van macht en onafhankelijke toezichthouders die verantwoordelijk zijn voor het naleven van wetten en regels, om misbruik van macht en wanbeheer te voorkomen. Maar er is geen sprake van een samenhangend beleid of plan	
13. Personeelsbeleid/ Nepotisme, vriendjespolitiek aanpak	A20 keert zich expliciet tegen politieke benoemingen en pleit voor een technisch kabinet, sollicitatieprocedures en profielschetsen. Maar hoe dit wordt afgedwongen of gecontroleerd, overheidsbreed, blijft onduidelijk. Het spanningsveld tussen technisch kabinet en de parlementaire democratie, waarbij burgers zich via politieke partijen laten vertegenwoordigen; en die partijen mandaat geven om te regeren is klaarblijkelijk geen issue voor de partij.	Niet genoemd	Nee
14. Transparant, corruptievrij en rechtvaardig Gronduitgiftebeleid	A20 stelt een nieuw gronduitgiftebeleid voor met digitale registratie, een online platform, vetorecht van de overheid en terugvordering bij misbruik. Ook wordt	Wordt wel aangehaald maar geen concrete modellen of voorstellen	Nee, wel aangegeven dat onrechtmatig verkregen gronden, terug zullen worden gevorderd.

	verkaveling zonder toestemming verboden.		
15. Wet klokkenluidersbescherming	A20 belooft bescherming voor klokkenluiders via geheime meldkanalen, anonieme procedures en zelfs beloningen. Maar er is geen wet genoemd.	Niet genoemd	Nee
16. Wet aansprakelijkheid bestuurders	Hoewel A20 inzet op corruptiebestrijding en sancties voor ambtenaren, wordt een specifieke wet over civiele of strafrechtelijke aansprakelijkheid van bestuurders niet genoemd.	Niet genoemd	Nee
17. Institutionele versterking instituten voor corruptie-aanpak- CLAD, Rekenkamer, interne controle afdelingen, cie's aanbestedingen etc,	A20 belooft versterking van Rekenkamer, CLAD, Openbaar Ministerie en oprichting van een Anticorruptie Taskforce. A20 wil deze toezichthouders versterken met meer middelen en aangepaste wervingscriteria. Maar onafhankelijkheid wordt niet uitgewerkt in termen van budgettaire autonomie of wettelijke garanties. De rol van interne controleafdelingen en structurele aanbestedingscommissies blijft onderbelicht, terwijl het juist gaat om een ketenbenadering van opeenvolgende checks.	Wel het belang onderstreept maar verder geen idee van wat er concreet tegen te doen.	Nee
18. Institutionele versterking Planbureau en Planapparaat; ABS, Planunits Ministeries, Nationale Milieu Autoriteit, Minerals Institute, Wegenautoriteit, Energie autoriteit	Het verkiezingsprogramma van A20 zwijgt volledig over het Algemeen Planbureau, het ABS of planunits binnen ministeries. Ook planmatige beleidsvorming wordt niet als prioriteit benoemd. Bestaande	Niet genoemd	Genoemd dat het Planbureau institutioneel versterkt moet worden, en naast planning en afstemming van beleidsgebieden ook een monitoringsrol moet hebben (de planunits zijn onzichtbaar) en een rol

	toezichthoudende instituten worden niet genoemd		krijgen in aanwending van de inkomsten uit de olie- en gassector.
19. Anders nl (plaats die in comments)			
	DA91	NDP	NPS
1. Wet Openbaarheid van bestuur, andere transparantie maatregelen	DA 91 schrijft 'de <i>Wet Openbaarheid van Bestuur zal overal waar nodig worden aangescherpt en in uitvoering gaan</i> '- de wet is echter nog niet aangenomen. Misschien bedoelt DA91 dat de conceptwet wordt aangescherpt?	NDP formuleert transparantie als strategisch beleidsdoel, met digitale platforms, ombudsman, wettelijke instrumenten (WOB) en versterking van toezicht (CLAD). Er zijn duidelijke actiepunten: Wet Openbaarheid van Bestuur aannemen. Wetgeving aanpassen om toezichthouders zoals de Rekenkamer en de Nationale Ombudsman te versterken. Openbare overheidsuitgaven en financiële rapportages toegankelijk maken voor burgers en bedrijven. Digitaal transparant overheidsplatform voor het monitoren van staatsuitgaven. Openbaar begrotingen en voortgangsrapportages over staatsuitgaven. Instellen van een onafhankelijke financiële waakhond die toezicht	De NPS lijkt te denken dat de Wet Openbaarheid van Bestuur al is aangenomen, want zij schrijft: "De implementatie van de 'Wet Openbaarheid van Bestuur krijgt de hoogste prioriteit. " Noemt ook een ethische gedragscode voor politici en hoge overheidsfunctionarissen – de vraag is of daar concrete disciplinaire en strafrechtelijke bepalingen aan gekoppeld zijn. (geen groene kleur vanwege de aanname dat de wet al bestaat).

		houdt op bestedingen en contracten.	
2. Structurele inspraak en burgerparticipatie op lokaal en nationaal niveau	Transparantie en participatie van burgers bij beleidsvorming wordt genoemd, maar dit is niet systematisch uitgewerkt in structuren, behalve via regionale organen en directe toegang tot DNA, waarbij burger hun ideeën kunnen presenteren aan het college. Gegeven het gebrek aan enthousiasme van DNA leden om aanwezig te zijn bij presentaties van derden, is dit een doodgeboren kind. Op lokaal niveau wordt genoemd dat lokale adviesraden naast dorpsbesturen worden georganiseerd. De vraag is of dit door de nationale overheid kan worden opgelegd.	Genoemd zijn handhaving van wetgeving die participatie en inspraak ondersteunt-niet benoemd welke wetgeving wordt bedoeld Instellen van inspraakplatforms om Burgerparticipatie te vergroten- niet duidelijk hoe deze zullen functioneren	Bestuurlijke decentralisatie wordt genoemd maar niet verder uitgewerkt, evenals het recht op volledige en effectieve participatie in acties die, direct of indirect, Inheemsen en Marrons (tribale volken) raken, echter ook hier weer zonder duidelijke verankering in wetten of uitgewerkt in acties
3. Geïstitutionaliseerde dialoog en samenwerking met Civil Society	Behalve bij het Nationaal Integriteitsplan waar er een rol is voor maatschappelijke organisaties om bewustwording te over goed bestuur te verspreiden is er geen pad voor werkelijke dialoog met Civil Society. Dat is teleurstellend en geeft aan dat de verschillende functies en rollen van Civil Society niet goed bekend zijn.	Overheid, private sector en maatschappelijke organisaties moeten samen optrekken- maar hoe en wanneer niet genoemd.	Niet genoemd
4. Geïstitutionaliseerde multistakeholder dialoog	Platforms voor participatie in de uitvoering van de Groene Strategie nationaal en in de dialoog over	Burgerparticipatie stimuleren door regelmatige consultaties en	Niet genoemd

(werkgevers, werknemers, civil society, academia)	duurzaamheid in onze ontwikkeling. Ook hier beperkt tot 1 sector en vaag over de reikwijdte en gewicht van de dialoog.	transparantie, maar geen sprake van geïnstitutionaliseerde dialoog. Ook :sociale dialoog versterken tussen overheid, vakbonden en werkgevers om werkzekerheid te bevorderen- dit is in feite deel van de taken van de SER, maar die wordt niet genoemd	
5. Versterking rol SER, uitbreiding met Civil Society)	Niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
6. Mechanismen voor regulier rekenschap geven	Versterking en introductie van openbare rapportagesystemen waarin bestuurders jaarlijks verantwoording afleggen aan de bevolking, ook via Wet Openbaarheid van Bestuur en Ombudsinstituut	Bestuurders zullen verantwoording afleggen over de voortgang van beleidsmaatregelen via regulier rapporteren. Hoe dit zal systematisch zal gebeuren, of gebed zal zijn in geïnstitutionaliseerde mechanismen is niet genoemd	
7. Verhouding tot de pers	Niet genoemd	Vrijheid van meningsuiting wordt genoemd, persvrijheid niet	De NPS geeft aan dat zij het vrije, ongedwongen (grondwettelijk) recht van meningsuiting wil garanderen en objectieve berichtgeving waarborgen en stimuleren, maar de voorgestelde maatregelen zijn verwarrend en/of niet ter zake doende. De NPS heeft het enerzijds over de (vrije?) pers en anderszijds over staatsmedia, dit zorgt voor onduidelijkheid. Over de verhouding tot de pers wordt aangegeven: 'De pers moet toegang hebben tot staatsorganen, politici, maatschappelijke en

			sociale instituties en is gebonden aan de algemene principes van objectiviteit, hoor en wederhoor, vrij van manipulatie. "In dezelfde paragraaf staat ook: "De staatsmedia mogen echter niet vervallen in een ergerlijke vorm staatspropaganda. " Er worden voorwaarden gesteld, en incentives gegeven aan media "om professionaliteit te vergroten". Voorwaarden waartoe is onduidelijk: voor toegang tot staatsorganen, politici etc? Of voor het mogen publiceren, voor vergunningen e.d.? Het is overigens niet de taak van de regering om te zorgen voor professionaliteit van de vrije pers, zij moet wel de voorwaarden daartoe creëren. Er wordt ook gesproken over een school mediaraad waarvan de bedoeling tamelijk onduidelijk is- gaat het om media of om ICT? Kortom- een zeer verwarrende paragraaf.
8. Overheidscommunicatie verbeteren	Niet genoemd	Er is door het programma heen wel aandacht voor communicatie met burgers, ook in de zin van 'rapporteren' over verrichtingen, maar er wordt geen expliciete actie of voornemen benoemd	Zie commentaar hierboven, waarbij onduidelijk is waar de NPS de grens stelt tussen staatsmedia (en dus deel van overheidscommunicatie) en de vrije pers.

		om die communicatie het niveau van propaganda te laten overstijgen.	
9. Financiële sloten publiceren en behandelen in DNA	Niet genoemd	Openbare overheidsuitgaven en financiële rapportages worden toegankelijk gemaakt voor burgers en bedrijven, het hoe en hoe vaak is niet genoemd. Ook niet dat ze behandeld worden in DNA	Niet genoemd
10. Mechanismen voor “checks and balances”	Niet specifiek genoemd, maar wel aanwezig via hervormingen en versterking instituten	Impliciet naar verwezen maar niet benoemd	Niet genoemd
11. Verklaringen van vermogen politieke ambtsdragers	Introductie van de Wet Belasting Onverklaarde Weelde, om verzwegen inkomsten en opgebouwd vermogen zichtbaar te maken	Niet genoemd	Niet genoemd
12. Corruptiepreventie/nationaal corruptiepreventie-plan	Door het programma heen goed doordachte elementen van een plan, zoals • Oprichting onafhankelijk Anti-Corruptie Instituut • Aanscherpen van de bestaande Anti-Corruptie wetgeving • Opzetten van een systeem van snelrecht via anti-corruptie tribunalen met ondersteuning van internationale en regionale organisaties (ref. VN Verdrag tegen corruptie)	Genoemd: transparante wetgeving en harde maatregelen, onafhankelijke instituten belast met controle en toezicht versterken, maar geen verdere details, en ook geen nationaal corruptiepreventieplan	Genoemd wordt een breed gedragen anti-corruptie strategie, maar die is niet verder uitgewerkt dan ‘versterken van organen en mechanismen om corruptie aan te pakken’ en ‘digitalisering van overheidsdiensten transparantie te bevorderen’. Teleurstellend gebrek aan doordachtheid.

13. Personeelsbeleid/ Nepotisme, vriendjespolitiek aanpak	Niet specifiek genoemd, maar wel aanwezig via de vele anti corruptie en transparantie maatregelen	Niet benoemd	Fair play (same level playing field): het hanteren van profielen, procedures en protocollen. Het benoemingsbeleid wordt aangepast volgens de principes van behoorlijk bestuur. Vacatures en openbare aanbestedingen worden (transparent) opengesteld voor iedereen
14. Transparant, corruptievrij en rechtvaardig Gronduitgiftebeleid	Niet specifiek genoemd, maar wel aanwezig via de vele anti corruptie en transparantie maatregelen	Concrete maatregelen, zoals invoeren van strengere wetgeving tegen speculatie en corruptie in de grondsector; oprichten van een digitaal nationaal register voor grondbeheer, toegankelijk voor alle burgers; herverdeling van ongebruikte of verkeerd toegewezen gronden wordt gewenst maar is uiteraard wensdenken als niet duidelijk is gemaakt hoe.	Delegeren van taken naar een 'grondautoriteit' die belast is met het traject van monitoring van de aanvraag en afhandeling. Transparantie is vereist. Grond mag geen politiek middel meer zijn om vrienden te begunstigen, maar moet een instrument zijn voor sociale en economische ontwikkeling.
15. Wet klokkenluidersbescherming	Klokkenluidersbescherming met deugdelijke wetgeving, incl een garantie voor handhaving worden gecreëerd.	Genoemd	Wetgeving ter bescherming van de klokkenluiders.
16. Wet aansprakelijkheid bestuurders	Niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
17. Institutionele versterking instituten voor corruptie-aanpak- CLAD, Rekenkamer, interne controle afdelingen, cie's aanbestedingen etc,	Versterking CLAD genoemd; en ook algemeen: instituten zodanig uitrusten dat transparantie in alle processen vereist is. Ook aandacht voor instituten die niet meteen in het rijtje worden geplaatst, zoals de Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF) bevoegdheden geven	Geen maatregelen dwars door de hele administratie, zoals interne controle, personeelsbeleid etc maar wel onafhankelijke financiële waakhond die toezicht houdt op bestedingen en contracten en onafhankelijke anti-	Genoemd zijn versterking van de overheidsinstituten waaronder de Rekenkamer, Clad, Interne controle afdelingen van alle departementen van bestuur. Een van de weinige programma's die het belang van interne controle beseft.

	om niet-naleving te bestraffen; striktere handhaving en controles om belastingfraude aan te pakken;	corruptieautoriteit met wettelijke bevoegdheden. Verhouding tot anti corruptie cie (die in principe beperkt mandaat heeft) is niet genoemd. Instellen van nieuwe instantie voor begrotingscontrole en overheidsuitgaven- onduidelijk wat de verhouding is tot CLAD en Rekenkamer .	
18. Institutionele versterking Planbureau en Planapparaat; ABS, Planunits Ministeries, Nationale Milieu Autoriteit, Minerals Institute, Wegenautoriteit, Energie autoriteit	Frappant is de afwezigheid van Rekenkamer, ABS, Planbureau in het programma.	Institutionele versterking van het Planbureau genoemd met duidelijke insteek voor wat het bureau moet opleveren (o.a. beleidsadviezen verbeteren, trends en ontwikkelingen monitoren, strategische analyses). Statistiekbureau niet genoemd noch andere units.	Niet genoemd Er worden veel woorden gebruikt om aan te geven wat moet veranderen, dus ook: "Planningsvermogen, uitvoeringscapaciteit, dataverzameling en verwerking, onderzoek etc", maar het planbureau of andere cruciale instituten die daarbij een rol spelen worden niet specifiek genoemd, noch specifieke maatregelen om bij te dragen aan een planmatige aanpak van beleid
19. Anders nl (plaats die in comments)	Het vak Integriteit en goed bestuur in het onderwijscurriculum wordt genoemd, wat toch een beetje een tunnelvisie weergeeft- een vak burgerschapseducatie is breder en zinvoller in dit kader.		

	OPTSU	PL	VHP
1. Wet Openbaarheid van bestuur, andere transparantie maatregelen	De voorstellen van de PALU rond transparantie blijven oppervlakkig en missen een juridische en institutionele verankering . Er is een hoofdstuk 'Transparant en Rechtvaardig Bestuur', maar die bevat geen transparantie-maatregelen. In het hoofdstuk 'Strafbaarstelling Corruptie en Landverraad' wordt wel een 'Wet Transparantie van Bestuur' genoemd, maar niet de Wet Openbaarheid van Bestuur. Dat zijn twee verschillende dingen.	Goedkeuring van de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) wordt genoemd, verdere acties voor nog meer openheid zijn er hoewel transparantie als kernwaarde van goed bestuur is aangehaald en gekoppeld aan efficiënte dienstverlening, integriteit etc.	Niet genoemd. Slechts een opmerking dat 'overheidsadministratie, waarbij de rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende actoren duidelijk worden gedefinieerd. Dit zal de bestuurscultuur verbeteren en zorgen voor een meer transparante en verantwoorde overheid.' Dit is wat genoemd wordt: wensdenken.
Structurele inspraak en burgerparticipatie op lokaal en nationaal niveau	PALU noemt burgerparticipatie en inspraakorganen, maar verbindt deze voornamelijk aan subsidieprikkels: Personen die participeren in inspraakorganen zoals studentenraden, buurtcommissies, etc., komen in aanmerking voor zogeheten Gezinssubsidie. Dit is uiteraard niet bepaald een kenmerk van een rechtenbenadering. Daarnaast opent dit de deur voor mensen die eerder voor de centen willen 'participeren', niet voor werkelijke inspraak. Er ontbreekt een helder wettelijk kader of institutionele structuur voor structurele, representatieve en onafhankelijke burgerinspraak op lokaal en nationaal niveau.	Wordt 1 keer genoemd, maar niet uitgewerkt	Participatie in inleiding genoemd, maar nergens meer.

Geïstitutionaliseerde dialoog en samenwerking met Civil Society	Samenwerking met “maatschappelijk middenveld” in de context van nationale toekomstplanning wordt genoemd, maar geen concreet idee van geïstitutionaliseerde dialoog met civil society, dus betrokkenheid is afhankelijk van willekeur.	Het maatschappelijk middenveld wordt 1 keer genoemd: bij het betrekken bij maken /herzien van wetgeving. Verder nergens	Het woord dialoog komt niet voor in het programma (ook niet consultatie, overleg)
Geïstitutionaliseerde multistakeholder dialoog (werkgevers, werknemers, civil society, academia)	Afwezig / niet genoemd	Niet genoemd	Het woord dialoog komt niet voor in het programma
Versterking rol SER, uitbreiding met Civil Society)	Afwezig / niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
Mechanismen voor regulier rekenschap geven	Behalve versterking Rekenkamer en CLAD, geen systematische mechanismen voor periodieke rapportage, parlementaire controle en publiek toegankelijke verantwoording over beleid en uitgaven.	Verantwoording wordt genoemd als beginsel van goed bestuur, en er is aandacht voor controleorganen zoals CLAD en Rekenkamer, maar concrete mechanismen of regelmaat van verantwoording worden niet uitgewerkt.	Rekenschap (verantwoording/accountability) wordt 1 keer genoemd, nl als een kernwaarde in een vreemde zin: ‘Rekenschap geven en empathie tonen’ (Empathie TONEN is niet hetzelfde als Empathie voelen)
Verhouding tot de pers	Afwezig / niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
Overheidscommunicatie verbeteren	De PALU erkent slechts summier het belang van overheidscommunicatie, met een vage oproep tot digitalisering en betere dienstverlening	Niet genoemd	Niet genoemd
Financiële sloten publiceren en behandelen in DNA	Afwezig / niet genoemd	Er is aandacht voor financieel toezicht en versterking van CLAD en Rekenkamer, maar publicatie van begrotingen of behandeling in DNA wordt niet expliciet genoemd.	Niet genoemd

Mechanismen voor “checks and balances”	Oprichting Nationaal Ombudsbureau, Onderzoeksrecht DNA, versterken CLAD en Rekenkamer worden genoemd, echter zonder verdere uitwerking	Het belang van checks and balances wordt genoemd, met verwijzing naar versterking van parlementaire controle en rol van CLAD en Rekenkamer, maar concrete institutionele mechanismen worden niet uitgewerkt.	Niet genoemd
Verklaringen van vermogen politieke ambtsdragers	Afwezig / niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
Corruptiepreventie/nationaal corruptiepreventie-plan	De PALU benoemt corruptiebestrijding als prioriteit en stelt maatregelen voor zoals transparantie, strengere controle en meer betrokkenheid van burgers, maar blijft vaag over concrete uitvoeringsinstrumenten. Een samenhangend nationaal corruptiepreventieplan, met heldere doelen, verantwoordelijke instanties en monitoringmechanismen, ontbreekt volledig.	Afkondiging Staatsbesluiten en instelling van de anticorruptiecommissie t.b.v. de Anticorruptiewet worden genoemd. PL schijnt niet te weten dat de anticorruptiecommissie al is geïnstalleerd. Dat is niet vreemd- veel is gecopieerd uit het verkiezingsprogramma 2020.	Niet genoemd
Personeelsbeleid/ Nepotisme, vriendjespolitiek aanpak	Afwezig / niet genoemd	Het programma noemt profielschetsen voor hoge ambtsdragers en herziening van de Personeelswet, maar benoemt niet expliciet het aanpakken van vriendjespolitiek of nepotisme.	Niet genoemd
Transparant, corruptievrij en rechtvaardig Gronduitgiftebeleid	De PALU erkent misstanden rond gronduitgifte en stelt voor om domeingrond levenslang en overdraagbaar via de notaris te verstrekken, gekoppeld aan bestemmingsplannen. Geen verdere uitwerking.	Er worden intenties genoemd zoals herziening van beleid, transparantie en tegengaan van grondspeculatie, maar de voorstellen blijven algemeen. Concrete beleidsinstrumenten, wetgevende hervormingen of uitvoeringsmechanismen ontbreken.	Onder het hoofdstuk ‘Sociale mobiliteit’ wordt verwezen naar grondenrechten- waarschijnlijk verwart met grondenrechten met men hier gronduitgifte mee bedoelt. (Citaat: “De grondenrechten dienen wettelijk vastgelegd te worden, om duidelijkheid en zekerheid te bieden aan de Surinaamse bevolking, zodat iedere burger toegang heeft tot grond en

			eigendom, en juridische bescherming geniet tegen onterechte landonteigeningen. Dit versterkt de sociaaleconomische positie van huishoudens en creëert stabiliteit voor toekomstige generaties.’)
Wet klokkenluidersbescherming	Afwezig / niet genoemd	Wordt niet genoemd	Niet genoemd
Wet aansprakelijkheid bestuurders	Afwezig / niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
Institutionele versterking instituten voor corruptie-aanpak- CLAD, Rekenkamer, interne controle afdelingen, cie's aanbestedingen etc,	Versterking van CLAD, de Rekenkamer en de oprichting van een Ombudsbureau, geen vermelding van institutionele versterking binnen ministeries zelf, zoals interne controle-eenheden, aanbestedingscommissies e.d.	Er worden enkele maatregelen genoemd zoals instelling van een anticorruptiecommissie en versterking CLAD, maar er is geen integraal plan voor institutionele versterking van controle-afdelingen of aanbestedingsprocedures.	Geen concrete acties/beleidsvoornemens genoemd
Institutionele versterking Planbureau en Planapparaat; ABS, Planunits Ministeries, Nationale Milieu Autoriteit, Minerals Institute, Wegenautoriteit, Energie autoriteit	Planbureau versterken met een Wetenschappelijk Kamer voor Regeringsbeleid (wetenschappers). De andere instituties zijn niet genoemd.	Niet genoemd	Geen concrete acties
Anders nl (plaats die in comments)	Invoeren van Wetgeving voor het Bestuursrecht (niet nader uitgewerkt)		